

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN (art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Scheepvaartkwartier

Gemeente: Rotterdam

Het beschermde stadsgezicht omvat het op bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening nr. 350) door een stippellijn omgrensde gebied.

Het beschermde stadsgezicht Scheepvaartkwartier omvat de eerste uitbreiding van de stad Rotterdam buiten de vestingwallen in de negentiende eeuw. Die uitbreiding vindt plaats in een gebied van luthoven en buitendijkse schoren aan Schielands hoge zeedijk even westelijk van de oude stad, de huidige Westzeedijk. Het beschermde stadsgezicht is opgebouwd uit drie nauw samenhangende onderdelen: de Muizenpolder, restant van het vroegere luthovengebied; het eigenlijk Scheepvaartkwartier bezuiden de Parklaan, gelegen rond de Veerhaven; en het park.

De ontwikkeling van het binnen het beschermde stadsgezicht betrokken gebied hangt nauw samen met de ligging ervan aan de Maas. In het begin van de zeventiende eeuw is het gebied onderdeel van een uitgebreid stelsel gorzen. Het veer naar Katendrecht heeft er ter hoogte van de huidige Scheepstimmermanslaan zijn aanlegplaats aan een dammetje dat zich uitstreckte tot buiten de gorzen. Westelijk van deze veerdam hadden de gorzen al snel voldoende droogteligging om bescheiden inpoldering mogelijk te maken. Beschermd door een klein zomerdijkje ontstond aldus de Muizenpolder. Rond 1700 maakt de ontwikkeling van de haven- en handelsfunctie van Rotterdam het noodzakelijk, nieuwe ruimte te zoeken voor scheepswerven. Het terrein oostelijk van de veerdam wordt bedijkt, de Zalmhaven wordt gegraven en de belendende percelen worden uitgegeven aan scheepsbouwers. Bij de aanlegplaats van het veer wordt een stads-herberg gesticht, ter plaatse waar nu het Atlantichuis staat. De dijk van de Muizenpolder wordt versterkt, de uitwatering wordt geregeld en langs de Parklaan en de Scheepstimmermanslaan ontstaan riante buitenplaatsen.

Gedurende de achttiende eeuw heerst er rond de Muizenpolder en Zalmhaven betrekkelijke rust.

Als in de loop van de negentiende eeuw de handelsfunctie van Rotterdam nieuwe impulsen krijgt, ontstaat de behoefte aan grootscheepse uitbreiding van stad en haven. Stadsarchitect W.N. Rose maakt daarvoor reeds in 1842 plannen.

Voorlopig worden echter alleen de gorzen ten oosten van de inmiddels naar aanleiding van nieuwe aanslibbing verlengde veerdam ingepolderd. Oostelijk van de veerdam wordt de veerhaven gemaakt, wat het merkwaardig holle gevelverloop aan de Veerkade tot gevolg heeft. Het nieuw ingepolderde gebied, gelegen tussen Westerstraat en Willemskade, wordt verkaveld en de uitgegeven erven worden in korte tijd in een vrij eenduidige architectuur bebouwd, mede als gevolg van de afperking van toegelaten functies en van de stringente welstandseisen die het gemeente-

-2-

Behoort bij de beschikking van de Ministers van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

Afdeling: MMA/MO

Nr.: 192.891I

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

(J. Jessurun).

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads **gezicht in**

Scheepvaartkwartier

Gemeente: Rotterdam

-2-

bestuur stelt. In 1854 wordt ter plaatse van de voormalige aanlegplaats van het veer de Veerhaven aangelegd en wordt de Westerhaven gegraven, een eerste aanzet voor de realisering van de plannen van Rose voor de aanleg van een uitgebreid net van havens tussen Rotterdam en Delfshaven, met daartussen bouwblokken op een sterk vierkant patroon.

Het terrein ten zuiden van de Westerhaven wordt bouwrijp gemaakt.

Evenals bij de uitleg ten oosten van de veerdam wordt de vestiging van fabrieken, trafieken en neringen verboden.

De gronduitgifte verloopt echter zo stroef, dat in 1856 toch wordt toegestaan een rijstpellerij en meelmolen te vestigen nabij de Javastraat, de nu als monument beschermde Pelmolen.

In 1852 wordt tussen het landgoed De Heuvel en de Westerhaven naar ontwerp van de gebroeders Zocher het Park aangelegd. In 1898 wordt De Heuvel erbij gevoegd en door de gemeente van een op het Park geïnspireerde aanleg voorzien. Zowel de plaats die het Park zich bij de stedelijke bevolking veroverde als de verandering van inzichten op het terrein van havenaanleg hebben verdere uitvoering van de plannen van Rose voor dit gebied geblokkeerd. De Westhaven raakt met de tijd meer en meer in onbruik en wordt in 1902 tenslotte gedempt.

De Westerkade wordt Calandstraat en de erven worden uitgegeven voor woningbouw en kantoren. In 1911 wordt in verband met de inzet van het grote wagenveer op Katendrecht ook de kleine veerhaven grotendeels gedempt, waardoor aan de Veerkade een plein ontstaat. In de Muizenpolder wordt in 1890 op een reeds enige decennia aan het lusthovegebied onttrokken terrein de Van Vollenhovenstraat aangelegd en ontwikkelt zich langs de noord- en ooststrand een aaneengesloten bebouwing.

De wijk is de tweede wereldoorlog niet geheel ongeschonden doorgekomen. Tijdens het bombardement van 1940 worden het Willemsplein en het huizenblok ten oosten van de Maasstraat verwoest. In de zestiger jaren veranderen sanering en nieuwbouw de ruimtelijke structuur en bebouwingsschaal ten noorden van de Zalmhaven ingrijpend. In 1974 is in het kader van de Deltawet de Westzeedijk verhoogd, met daaraan gekoppeld een verbreding van de Scheepstimmermanslaan. Deze verhoging en de zeer zware verkeersfunctie van de Westzeedijk en de tunneltraverse hebben geleid tot een wat geïsoleerde ligging van de wijk.

Het gebied tussen genoemde wegen, de Zalmhaven, de Maasstraat en de Maas heeft zijn historische, zeer bijzondere karakter grotendeels behouden. Hoewel met name langs de Kievitslaan-Westerlaan en op de hoek van de Van Vollenhovestraat en de Westzeedijk nieuwbouw is verzezen van een geheel niet in het specifieke karakter van het gebied passende schaal, wordt de interne samenhang van het gehele gebied er niet in essentie door aangetast door de relatief perifere ligging van deze bouwwerken.

-3-

Behoort bij de beschikking van de Ministers van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

Afdeling: MMA/Mo

Nr.: 192.891 I

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

(J. Jessurun).

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN (art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Scheepvaartkwartier Gemeente: Rotterdam

Gemeente: Rotterdam

De waarde van het beschermde stadsgezicht ligt besloten in het voor Nederland vrij unieke karakter van de midden negentiende-eeuwse ontwikkeling ter weerszijden van de Veerhaven, in het zeer eigen karakter van het voormalige lusthovengebied en het Park, waarin zowel aanleg van het terrein als aard en samenstelling van de zeer zware en dominerende beplanting van belang zijn en in de wijze, waarop de drie samenstellende delen van de wijk door de historische ontwikkeling met elkaar samenhangen.

De Muizenpolder, gelegen tussen de Parklaan, Kievitslaan, Westzeedijk, Scheepstimmermanslaan, Van Vollenhovestraat en Westplein, is het laatst overgebleven gedeelte van het destijds rond de gehele stadsdriehoek van Rotterdam gelegen lusthovengebied. De diepliggende, oorspronkelijk zeventiende-eeuwse verkaveling, die door poldersloten en tuinmuren is ingedeeld, is achter de dijken nog grotendeels aanwezig. De meeste buitens langs de zuidelijke ringdijk, de Parklaan, zijn vervangen door gebouwen uit de negentiende en twintigste eeuw, die zich in de massa, geleiding en materiaalgebruik goed invoegen in het waardevolle gebied. In het gebied is een fraai en zeldzaam bomenbestand aanwezig, dat nog duidelijk herinnert aan de voorname tuinaanleg in het Lusthovengebied. De tuin van Schoonoord is er het meest sprekende voorbeeld van. De opgehoogde noord- en oostzijde van de Muizenpolder wordt in beslag genomen door een laat negentiende-eeuwse randbebouwing. Hierin vormt het Emmaplein uit 1888, een Nederlands voorbeeld van een Engelse crescent, een unieke stedenbouwkundige en architectonische eenheid. De Van Vollenhovenstraat, de Scheepstimmermanslaan en met name de noordzijde van het Westplein worden gekenmerkt door veel fraaie laat negentiende-eeuwse bebouwing, waarvan de opbouw met onderbouw, middenpartij en bekroning, de verticale raamstelling, de toepassing van plastische elementen als torentjes, balkons, pilasters en dergelijke en het overheersend gebruik van natuursteen en pleisterwerk in lichte tinten de voornaamste karakteristieken zijn. Een bijzonder element is het Westelijk Handelsterrein, een waardevol beeld van een complex vemen in twee verdiepingen uit het eind van de vorige eeuw.

Aan de zuidzijde van de Muizenpolder is het eigenlijke Scheepvaartkwartier gelegen, de kern van het beschermde gezicht. Vanaf 1848 zijn de daar aanwezige gorzen ingepolderd en onder leiding van stadsarchitect W.N. Rose verkaveld. In deze aanleg was opgenomen de Westerhaven, gelegen tussen Parklaan en Calandstraat. Aan deze haven en rond de Veerhaven werden in de periode 1850 - 1865 vele pakhuizen en woonhuizen gebouwd, waaronder het voormalige Jachtclubgebouw (thans museum van Land- en Volkenkunde) in de stijl van de voor ons land zeer zeldzame Engelsgeoriënteerde ingenieursbouwkunst uit het midden der negentiende eeuw,

-4-

Bevoegdheidsbevoegdheid van de Minister

Behoort bij de beschikking van de Ministers van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

Afdeling: MMA/MO Nr. 192.891 I

Nr.:192.891 I

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,
(J. Jessurun).

(J. Jessurun).

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Scheepvaartkwartier

Gemeente: Rotterdam

-4-

die men in het kort als volgt kan typeren: grootschalige verhoudingen, zware kroonlijsten, kleine ramen ten opzichte van het totale geveloppervlak, hoeken soms afgerond, toepassing van gietijzer voor diverse onderdelen van het gebouw.

Deze sfeer is vooral nog sterk aanwezig aan de kant van de Maas: het gehele rivierfront is in maat en schaal nog origineel.

Dit beeld wordt slechts eenmalig verstoord door het kantoorgebouw van Van Ommeren.

Aan de kop van de Veerhaven wordt de sfeer vooral bepaald door de noordelijke gevelwand van het Westplein met architectuur uit de periode 1860 - 1900 met gave voorbeelden van electicistische bouwkunst en van neo-stijlen. Het samenspel van de zeer gave bebouwing langs de Veerhaven, de boeiende ruimtevorming, met name aan de zuidoostzijde, de fraaie boombeplanting, het water van de haven zelf met de daarin en direct aan gelegen gebouwen en het wijde uitzicht over de Nieuwe Maas maakt de Veerhaven tot het meest centrale element in het beschermde gezicht.

Vanaf het Westplein valt vooral de fraai beplante schegvormige ruimte van de Parklaan op. De zuidelijke gevelwand hiervan is gebouwd in de periode 1910 - 1940, na de demping van de Westerhaven. De twee aangelegde blokken worden vooral gekenmerkt door traditionele classicistische architectuur, afgewisseld met modieuze Art-Nouveau stijlen. Behalve in bebouwing is in het Scheepvaartkwartier ook in de detaillering van het stedenbouwkundig milieu een opmerkelijke gaafheid te constateren.

Bestrating, beschoeiing en beplanting bepalen in hoge mate het sterke negentiende-eeuwse karakter van dit stadsdeel.

Ingeleid door de Parklaan vormt ook het park een zeer karakteristiek element binnen het gebied. Het oostelijk gedeelte werd in de periode 1852 - 1857 door de beroemde Haarlemse tuinarchitect J.D. Zocher jr. aangelegd. Het is opvallend, dat dit oudste Rotterdamse stadspark nog steeds zijn oorspronkelijke karakter heeft behouden. In 1898 werd het weliswaar met het landgoed "De Heuvel" uitgebreid, maar de eenheid van waterpartijen, hoogteverschillen, bomengroepen en bebouwing welke de midden negentiende-eeuwse Engelse landschapsromantiek zo kenmerkte, is in stand gebleven. Het in het Park gelegen huis "De Heuvel" (ca. 1815) met zijn midden negentiende-eeuwse bijgebouw in een chaletachtige stijl en het merkwaardige Noorse kerkje zijn de belangrijkste gebouwen in het Park, voorheen gecompleteerd door het ook wat ligging betreft belangrijke Bellevue (1900).

Ter effectuering van de bescherming van het aan te wijzen stadsgezicht moet ingevolge artikel 37 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening een bestemmingsplan ontwikkeld worden.

-5-

Behoort bij de beschikking van de Ministers van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

Afdeling: MMA/Mo

Nr.: 192.891I

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

(J. Jessurun).

REGISTER VAN BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN
(art. 21 Monumentenwet)

TOELICHTING; bij de beschikking tot aanwijzing van een beschermd stads gezicht in

Scheepvaartkwartier

Gemeente:

Rotterdam

-5-

De toelichting op de aanwijzing tot beschermd stadsgezicht kan daarbij wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is, de karakteristieke met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaar belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied. Dat behoeft niet te leiden tot een bevrozing van de bestaande toestand, maar kan basis zijn voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Behoort bij de beschikking van de Ministers van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

Afdeling: MMA/Mo

Nr.: 192.891I

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
de secretaris van de Monumentenraad,

(J. Jassurun).